

УДК 811.133.1'372'373.612.2'373.611

Чуча П. О.

ПОСТРЕВОЛЮЦІЙНА УКРАЇНА У ФРАНЦУЗЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

У статті проаналізовано метафори, побудовані на базі концептів, що належать до соціальної, антропоморфної й інших понятійних сфер і вживаються у французькому політичному дискурсі для характеристики політичних подій і війни в Україні 2014–2015 років.

Ключові слова: політичний дискурс, метафорична модель, фрейм, концепт.

Чуча П. А. Постреволюционная Украина во французском политическом медиадискурсе. – Стаття.

В статье проанализированы метафоры, построенные на базе концептов, принадлежащих к социальной, антропоморфной и другим понятийным областям, которые используются во французском политическом дискурсе для характеристики политических событий и войны в Украине в 2014–2015 годах.

Ключевые слова: политический дискурс, метафорическая модель, фрейм, концепт.

Chucha P. O. Post-revolutionary Ukraine in the French political media discourse. – Article.

This article is an attempt to research of metaphors built on the basis of concepts belonging to social, anthropomorphic and other conceptual domains, and serve in the French political discourse to describe the war and political events in Ukraine in 2014-2015.

Key words: political discourse, metaphorical model, frame, concept.

Виділення політичної лінгвістики в окрему галузь науки передусім пов'язано з безперервним процесом глобалізації й постійними змінами на політичній арені. Віддзеркалення цього ми щоденно бачимо в мас-медіа, що виступають фактично головним інструментом політиків у боротьбі за владу. Тенденція до маніпулювання свідомістю людей пояснює спрямованість сучасного дискурсу преси на явну або імпліцитну передачу ідей, думок, політичних оцінок, а засоби масової інформації стають основним джерелом спілкування між політиками й електоратом.

Протягом останніх десятиліть більшість досліджень у сфері політтехнологій базуються на досягненнях когнітивістики, а саме на теорії метафоричного моделювання. Метафора в межах сучасної політичної лінгвістики розглядається як провідний спосіб мислення й аргументації, що має сильний прагматичний ефект. Зацікавленість учених у вивченні політичного дискурсу й ролі метафор пояснюється передусім тим, що політична комунікація може істотно впливати на створення політичної картини світу в нашій свідомості; вона відображає існуючу нині державну політичну реальність, змінюється разом із нею та створює умови для вироблення оптимальних стратегій і тактик політичної діяльності [6]. У зв'язку із цим у світі стрімко зростає кількість досліджень, присвячених політичній лінгвістиці, комунікації й дискурсу. Дослідження процесів метафоризації в політичному медиадискурсі є перспективним напрямом сучасної когнітивної науки. Вивченням метафоричних моделей у політичному дискурсі свого часу займалися А.П. Чудінов [9], Э.В. Будаєв [2], А.Н. Баранов [1], А.М. Стрельников [7], И.М. Кобозева [3], Е.И. Шейгал [11] та інші.

Актуальність статті зумовлена спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення когнітивних механізмів створення й по-

дання інформації в медійному дискурсі, а також недостатньою вивченістю лінгвопрагматичного аспекту метафори в сучасній пресі.

Метою цієї роботи є когнітивне дослідження оціночних метафор, використаних у французьких ЗМІ під час висвітлення політичних подій, зокрема війни в Україні 2014–2015 років.

Спираючись на класичні для сучасної когнітивної лінгвістики методи дослідження метафори [4], що дозволяють структурувати знання про світ через систему концептів і фреймів, не розмежовуючи при цьому мовних і позамовних компонентів, ми ставимо такі завдання: розглянути когнітивні структури моделювання сучасної української суспільно-політичної тематики; виявити стереотипи її сприйняття французьким адресатом; встановити когнітивний потенціал метафори для моделювання образу сучасної української політичної спільноти. **Об'єктом** дослідження є текстові фрагменти французького дискурсу преси, а саме газетні статті. **Предмет** дослідження склали когнітивні операції, що вербалізують українську суспільно-політичну тематику у французькому медиадискурсі.

Грунтуючись на аналізі зазначеного вище матеріалу, виділено найбільш частотні, продуктивні концептуальні моделі, що дозволяють висвітлити сучасні політичні події в Україні переважно в соціальних та антропоморфних метафорах.

Найпоширенішою метафорою сьогодення у французькому медійному дискурсі є антропоморфна модель **ПОЛІТИЧНІ ПОДІЇ – ЦЕ ЖИВИЙ ОРГАНІЗМ**. Вона реалізується у фреймі **ВІЙНА – ЦЕ ЖИВИЙ ОРГАНІЗМ**. Цей організм харчується: ... *Moscou a continué à alimenter la machine de guerre séparatiste en faisant passer armes et matériel par la portion de 400 km de frontière russo-ukrainienne contrôlée par les rebelles* (Le Monde, 04.06.2015).

Він може також виконувати активні дії стосовно інших: *Mais la situation d'entre-deux qui étrangle*

Kiev, nourrissant des frustrations... (Liberation, 01.09.2015).

Як війна, так і її складові, постають у вигляді біологічних видів, що зазнають мутацій: *Le 27 mai, <...> Pavlo Klimkine, évoquait un «cessez-le-feu hybride», en référence au concept de «guerre hybride» employé pour désigner la guerre non déclarée que la Russie mène depuis quatorze mois contre l'Ukraine* (Le Monde, 04.06.2015).

Значна увага приділяється Мінським домовленостям, які також постають у ролі живого організму та вписуються в метафоричну модель ПЕРЕМИР'Я – ЦЕ ЖИВИЙ ОРГАНІЗМ, який:

– народжується та отримує як «хрещених батьків» відомих політиків: *Les accords dits de Minsk 2 entre les rebelles et les autorités de Kiev, signés en février sous le parrainage de Vladimir Poutine, Angela Merkel et François Hollande...* (Liberation, 01.09.2015);

– стає об'єктом полювання: *Qui veut la peau des accords de Minsk?* (Le Monde, 06.06.2015);

– його прибивають цвяхами до ганебного стовпа: *En clouant au pilori les accords de Minsk, la Russie, <...> tente de faire porter la responsabilité de l'échec des tentatives de paix sur Kiev, tout en laissant planer une menace quant à ses réelles intentions* (Le Monde, 06.06.2015);

– потім він агонізує: *A peine quatre mois plus tard, ces accords, déjà ténus et plusieurs fois battus en brèche, paraissent moribonds après les violents combats survenus dans la nuit du 2 au 3 jui.* (Le Monde, 06.06.2015);

– нарешті, його ховають: *Viatcheslav Nikonov, député de Russie unie, est allé plus loin: «Je n'exclus pas, si Minsk 2 est enterré, que la Russie, dans ce cas, renonce au préambule de ces accords»* (Le Monde, 06.06.2015).

Отже, як бачимо, сучасні військові події в Україні подаються французькій аудиторії у вигляді антропоморфних метафор, як агресивний біологічний вид, а перемир'я виступає скоріше в ролі жертви.

Значна частина метафор, досліджених у роботі, представляє сферу-мішень ОЛІГАРХИ. Згідно з Вікіпедією олігархія – це політичний режим, у якому влада належить невеликій, закритій і тісно згуртованій групі осіб; олігарх – особа, що володіє великою власністю в країні, багатоманітними суспільними ресурсами, зокрема інформаційними (ЗМІ) та політичними (партії, парламентські фракції), та має вагомий вплив на державні органи влади; можновладець, який використовує монополізовані сектори економіки для концентрації у своїх руках політичної влади, а політичну владу – для збільшення власних капіталів. Саме такі персони представлені в сучасному французькому медіа-дискурсі метафоричною моделлю ОЛІГАРХИ – ЦЕ ФЕОДАЛІИ. Вони не лише займають високу

позицію в суспільстві, про яку свідчать присвоєні їм на сторінках преси соціальні ролі (сеньор, барон, король Донбасу, шоколадний король, царювати, хазяїн, «сірий кардинал», хрещений батько):

– *Igor Kolomoïski n'est peut-être pas le nouveau seigneur de l'Ukraine, mais il en est déjà un baron* (Le Monde, 25.10.2014);

– *Surtout quand, en face, le candidat le plus sérieux est un homme de Rinat Akhmetov, ex-roi du Donbass», l'ennemi juré* (Le Monde, 25.10.2014);

– *Certains ont décidé de participer au nouveau pouvoir; à l'instar du roi du chocolat, Petro Porochenko* (L'Humanité, 03.04.2015);

– *Le diable est sorti de sa boîte et le roi du chocolat ne sait plus comment l'y remettre* (L'Humanité, 15.07.2015);

– *L'instabilité que connaît le pays et le délitement de l'État peuvent permettre à ces nouveaux barons de dépecer le pays* (L'Humanité, 03.04.2015);

Akhmetov règne quasiment sans partage dans la région de Donetsk. (Le Figaro, 17.04.2014);

– *Le vrai patron de l'Ukraine). <...> Akhmetov avait fondé «un refuge pour les truands et les oligarques de Donetsk», dont il était le «parrain»* (L'Express, 23.05.2014);

– *Benia faisait toujours un peu exception vu son implication dans les affaires politiques des ex-Présidents en sa qualité d'éminence grise qui lui va tant* (Sputniknews, 28.03.2015).

Олігархи також активно впливають на політичне життя країни, «роблять погоду» в Україні:

– *Du haut de leurs formidables fortunes, les oligarques ukrainiens font depuis vingt ans la pluie et le beau temps en Ukraine* (Le Figaro, 17.04.2014);

– *L'homme le plus riche d'Ukraine a longtemps joué avec les séparatistes afin d'obtenir un levier sur Kiev...* (L'Express, 23.05.2014);

– *En Ukraine, l'influence pesante des oligarques* (Le Monde, 25.10.2014);

Сучасні феодаліи мають власну територію: від феодалського маєтку до імперії:

– *...certains oligarques jusque-là très occupés à contrôler leurs fief...* (Sputniknews, 28.03.2015);

– *Le risque est désormais réel de voir ces hommes fortunés, <...> se constituer un fief autour de leur mainmise régionale* (L'Humanité, 03.04.2015);

– *Depuis, il a su transformer son empire en une holding «respectable», System Capital Management (SCM)* (L'Express, 23.05.2014).

Вони є членами ієрархії, підпорядковуються більш впливовим «сеньорам» або стають їх маріонетками:

– *La lutte que se livrent le président Porochenko et le milliardaire Igor Kolomoïsky, <...> dévoile une volonté du pouvoir de vassaliser certains oligarques, devenus trop indépendants* (L'Humanité, 03.04.2015);

– *Pour le président ukrainien, homme de paille de Washington et de Bruxelles, il s'agit d'un échec*

cuisant de sa stratégie d'alliances (L'Humanité, 15.07.2015);

– *Il s'agit d'une volonté d'inféoder des oligarques à un clan dominant autour de Porochenko, estime Elena Tchaltseva, politologue qui enseignait à l'université de Donetsk* (L'Humanité, 03.04.2015);

Крім того, вони самі ведуть війну, демонструючи «*anetum do vladi*» та «*ненажерливі амбіції*», проявляючи новий вид патріотизму – «*patriotisme économique*»:

– *Ukraine: la guerre des oligarques ne fait que commencer* (Sputniknews, 30.03.2015);

– *La sortie de crise en Ukraine sera-t-elle amorcée par ses oligarques, et plus particulièrement par le premier d'entre eux?* (L'Express, 23.05.2014);

– *...certains oligarques <...> ont redressé la tête et ont commencé à se livrer bataille histoire de croquer le plus gros morceau* (Sputniknews, 28.03.2015);

– *Mais cette fois, assoiffé de pouvoir, Benia s'est décidé à défier le chocolatier* (Sputniknews, 28.03.2015);

– *Ukraine: La guerre aiguise l'appétit des oligarques* (L'Humanité, 03.04.2015);

– *Aujourd'hui, alors que les séparatiste menacent ses intérêts, l'oligarque envisage de nouveau les bénéfices du «patriotisme économique»* (Le Monde, 21.05.2014);

– *A quelques jours de l'élection présidentielle, alors que l'est de l'Ukraine est en proie à l'anarchie, le revirement de Rinat Akhmetov, un oligarque longtemps proche des prorusses peut-il changer la donne?* (L'Express, 23.05.2014);

– *A priori, le tableau est difficile à imaginer: le chétif premier ministre ukrainien, Arseni Iatseniouk, réputé pour son ambition dévorante plus que pour un quelconque radicalisme idéologique, aurait été dans les années 1990 un féroce combattant au service de la cause tchéchène* (Le Monde, 10.09.2015).

Сперечаючись за контроль над Україною в межах військового або передвиборчого протистояння, сторони конфлікту вдаються до характерної для політичного дискурсу «покерної» метафоричної моделі (ПОЛІТИКА – ЦЕ ГРА), блефують, виграють або здають карти:

– *Le revirement en faveur de Kiev du milliardaire Rinat Akhmetov, premier employeur du pays rebat les cartes, à quelques jours de l'élection présidentielle du 25 mai, où un autre oligarque, le pro-occidental Petro Porochenko, est donné gagnant* (L'Express, 23.05.2014);

– *Moscou fait tout son possible pour donner l'impression de vouloir rompre les accords de Minsk, mais c'est un grand bluff...* (Le Monde, 06.06.2015);

– *On a assisté à une simple redistribution des cartes entre les oligarques* (L'Humanité, 03.04.2015);

Отже, образ українського олігарха, поданий через соціальну метафору, включає його професійні якості, суспільну діяльність, ступінь впливу на політичні події, взаємини з іншими політичними фігурами. Як бачимо, виділена нами в 2012 році [10] специфічна для української політики модель ПОЛІТИКИ – ЦЕ МАФІОЗНИЙ КЛАН, трансформуючись у «феодальну» метафору, залишається актуальною й демонструє, що можновладці все ще мають нездоровий апетит до наживи й низькі моральні принципи.

Загалом сучасне суспільно-політичне життя України замальовується в антропоморфних метафорах, зокрема як живий організм, на який полне зовнішній і внутрішній ворог. Події українського суспільно-політичного життя після Революції гідності подаються у французьких медіа як стагнуючі: люди в черговий раз ошукані, а сама країна – жертва, здобич ласих до поживи хижаків.

Проаналізовані в роботі метафори є засобом утворення оцінки шляхом формування нових асоціацій і стереотипів, характерних для сучасного українського сьогодення, що тиражуються та закріплюються у французькому медіадискурсі, впливаючи на уявлення закордонної спільноти.

Дослідження процесу метафоризації в сучасному медіадискурсі сприяє подальшій розробці комплексного підходу до аналізу метафоричного механізму, а також зіставного вивчення метафоричних моделей у політичних дискурсах різних країн із метою виявлення національної специфіки.

Література

1. Баранов А.Н. Политическая метафорика публицистического текста: возможности лингвистического мониторинга / А.Н. Баранов // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. – М., 2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://evartist.narod.ru/text12/01.htm>.
2. Будаев Э.В. Сопоставительная политическая метафорология : дисс. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.20 / Э.В. Будаев. – Екатеринбург, 2010. – 474 с.
3. Кобозева И.М. Семантические проблемы анализа политической метафоры / И.М. Кобозева // Вестник Московского университета. Серия «Филология». – 2001. – № 6. – С. 132–149.
4. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 387–416.
5. Семида О.В. Україніка у французькому медійному дискурсі: лінгвопрагматичний та когнітивний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.05 / О.В. Семида ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – 20 с.
6. Современная политическая коммуникация : [учебное пособие] / отв. ред. А.П. Чудинов ; Урал. гос. пед. ин-т. – Екатеринбург, 2009. – 292 с.

7. Стрельников А.М. Метафорическая оценка политического лидера в дискурсе кампании по выборам президента в США и России : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / А.М. Стрельников. – Екатеринбург, 2005. – 177 с.
8. Хохлачева И.В. Политическая метафора как один из способов языковой манипуляции (на основе материалов политических партий в период предвыборной кампании) / И.В. Хохлачева [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/philosophy-and-philology-411/linguistics-and-foreign-languages-in-the-world-today-411/10715-411-0365>.
9. Чудинов А.П. Зарубежная политическая метафорология : [монография] / Э.В. Будаев, А.П. Чудинов ; Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2008. – 248 с.
10. Чуча П.О. Метафорична модель українських парламентських виборів на сторінках французьких ЗМІ / П.О. Чуча // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Філологічні науки». – 2013. – № 1. – С. 159–164.
11. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса : [монография] / Е.И. Шейгал. – Волгоград : Перемена, 2000. – 368 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

12. En Ukraine, la bataille de Donetsk se prépare [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.lemonde.fr/europe/article/2014/07/10/en-ukraine-la-bataille-de-donetsk-se-prepare_4454547_3214.html.
13. L'Ukraine en danger d'enlèvement [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.liberation.fr/monde/2015/09/01/l-ukraine-en-danger-d-enlvement_1373883.
14. La Russie dépeint le premier ministre ukrainien en terroriste tchétchène [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.lemonde.fr/europe/article/2015/09/10/la-russie-depeint-le-premier-ministre-ukrainien-en-terroriste-tchetchene_4750791_3214.html.
15. Crise ukrainienne: Moscou laisse planer un doute sur le sort des accords de Minsk [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.lemonde.fr/europe/article/2015/06/06/crise-ukrainienne-moscou-laisse-planer-un-doute-sur-le-sort-des-accords-de-minsk_4648693_3214.html.
16. Reprise des combats dans l'est de l'Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.lemonde.fr/europe/article/2015/06/04/ukraine-la-treve-mise-a-mal-par-de-nouveaux-combats_4646786_3214.html.
17. En Ukraine, l'influence pesante des oligarques [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.lemonde.fr/europe/article/2014/10/25/en-ukraine-apres-maidan-les-oligarques-continuent-d-influer-la-politique_4512368_3214.html.
18. En Ukraine, lutte indéçise contre les oligarques [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.lemonde.fr/europe/article/2015/06/10/en-ukraine-lutte-indecise-contre-les-oligarques_4651038_3214.html.
19. Ukraine: les oligarques à la rescousse de Kiev [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.lexpress.fr/actualite/monde/europe/ukraine-les-oligarques-a-la-rescousse-de-kiev_1545640.html.
20. Ukraine: La guerre aiguise l'appétit des oligarques [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.humanite.fr/ukraine-la-guerre-aiguise-lappetit-des-oligarques-570362>.
21. À Kiev, les fascistes tuent [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.humanite.fr/ukraine-kiev-les-fascistes-tuent-582568>.
22. Porochenko débordé par son extrême droite [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.humanite.fr/porochenko-deborde-par-son-extreme-droite-579408>.
23. Ukraine: la guerre des oligarques ne fait que commencer [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://fr.sputniknews.com/points_de_vue/20150330/1015397536.html.
24. Kolomoïski file du mauvais coton. Jusqu'à quand? [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://fr.sputniknews.com/analyse/20150328/1015375523.html>.
25. L'oligarque Rinat Akhmetov mobilise ses employés contre les séparatistes [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.lemonde.fr/europe/article/2014/05/21/l-oligarque-rinat-akhmetov-mobilise-ses-employes-contre-les-separatistes_4423065_3214.html.
26. L'oligarque Akhmetov, coincé entre Kiev et Moscou [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.lefigaro.fr/international/2014/04/17/01003-20140417ARTFIG00359-l-oligarque-akhmetov-coince-entre-kiev-et-moscou.php>.